

De boomleeuwerik

Voorjaarsheraut van de Noord-Hollandse duinen

Na een winter met de nodige sneeuw en ijs begint in maart het voorjaar op gang te komen. Een van de eerste zangvogels die zich weer laat horen is de boomleeuwerik. Met zijn onmiskenbare melodieuze zang is de boomleeuwerik dé voorjaarsheraut van het open duin. Langzaam zijn rondjes vliegend geeft deze leeuwerik kleur aan het ontwakende duin. En meer dan ooit, want de boomleeuwerik doet het goed, zeker in het Noordhollands Duinreservaat bij Castricum.

HUBERT KIVIT

Een boomleeuwerik in de vlucht.
Foto: René van Rossum.

Op het moment dat ik dit schrijf is het duin nog in winterslaap. De meeste boomleeuweriken zijn nog zuidelijker in Europa. Toch kun je iedere winter op speciaal aangelegde onkruidakkertjes in en langs het duin groepjes boomleeuweriken vinden. Ze vallen meestal pas op als ze opvliegen en even hun karakteristieke melodieuze roepje laten horen. Of het onze eigen broedvogels zijn weten we niet. Misschien komen deze overwinterende vogels uit Zuid-Scandinavië of Oost-Europa.

Langdurige zangvluchten

De maand maart is de ideale maand om in het Noordhollands Duinreservaat zingende boomleeuweriken te zoeken. In die periode, in het begin van het broedseizoen, vindt de meeste zangactiviteit vindt plaats. De nog ongepaarde mannetjes doen dan met langdurige zangvluchten hun behoefte aan gezinsvorming gelden. Ze beginnen er al mee rond 15 februari. Het zingen is mannenwerk. Het broeden is

Dit open duinlandschap.
De Rellen bij Wijk aan Zee is
ideaal broedbiotoop van de
boomleeuwerik. Hier kun je
zijn kenmerkende zang in
het voorjaar horen.
Foto: Hubert Kivit

uitsluitend een vrouwentaak, hoewel het mannetje een even goede schutkleur heeft als het vrouwtje. Zelfs in de hand zijn ze niet te onderscheiden. Samen voederen ze de jongen. Bij ieder van de gemiddeld drie broedsels per jaar is er een piek in zangactiviteit te horen.

Bolwerk in de Noord-Hollandse duinen

Binnen de kustduinen zijn boomleeuweriken niet overal te vinden. In Zeeland ontbreken ze vrijwel, en in Zuid-Holland is de soort ten zuiden van Scheveningen schaars. Algemener worden ze tussen Den Haag en IJmuiden. In het Nationaal Park Zuid-Kennemerland zijn in 2011 ongeveer zestig paar vastgesteld. In het zuidelijk deel van het Noordhollands Duinreservaat bij Castricum, in oppervlak slechts tweederde van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland, zijn afgelopen jaar vijftig paar geteld, een flinke toename ten opzichte van 2006. Deze recente cijfers wekken nieuwsgierigheid naar de stand in het noordelijk deel bij Egmond en Bergen, want dat gebied is binnen het NHD al jaren het bolwerk voor de soort. In 2007 broedden hier bijna negentig paar. De komende twee jaar worden in dit deel de broedvogels gekarteerd. Wie dat wil kan de resultaten volgen op www.pwn-broedvogelonderzoek.nl.

Ten noorden van Schoorl wordt de boomleeuwerik weer schaars. Er broeden enkele paartjes in het Zwanenwater en op Texel en Vlieland, maar de andere Waddeneilanden blijven tot op heden verstoken van zijn melancholieke zang. Zelf heb ik altijd een extra trui nodig als ik naar de Wadden ga, dus misschien vindt de boomleeuwerik, met zijn voorkeur voor continentale en mediterrane klimaten, het op de Wadden gewoon te koud.

Droge duinen en kapvlaktes

De boomleeuwerik is in veel opzichten de tegenpool van zijn broertje de veldleeuwerik.

Verspreiding van de boomleeuwerik in het NHD in 2012: duidelijk is te zien dat de paartjes vooral in het open midden- en buitenduin broeden, en (ondanks zijn naam) niet in het bos!

Kaartje: PWN

Is de laatste vooral een vogel van het agrarisch cultuurlandschap, de boomleeuwerik zoekt zijn domicilie juist in een meer natuurlijke omgeving: heiden, kapvlaktes en droge duinen. Heeft de veldleeuwerik een enorm verspreidingsgebied dat reikt tot het noorden van Scandinavië en tot Kamchatka aan de Stille Oceaan, de boomleeuwerik komt nauwelijks Europa uit en houdt meer van de warmte; zelfs Engeland met zijn natte klimaat wordt grotendeels gemeden. En is de Nederlandse populatie van de veldleeuwerik nog maar een schim van die van de jaren zestig, de boomleeuwerik is het voor de wind gegaan. En tenslotte, de veldleeuwerik heeft niets met bomen...

Om te weten wat de boomleeuwerik met bomen heeft moet je eigenlijk naar de Veluwe gaan, het echte bolwerk van deze soort in Nederland. Daar broedt hij veel in jonge aanplant en in kapvlaktes, de eerste en de laatste ontwikkelingsfase van het bos. Misschien kunnen we hem in onze duinen binnenkort ook op kapvlaktes bewonderen. Door het aanleggen van 'zonnige zomen' langs het bos en het kappen van door honingzwam aangetast naaldbos speelt de beheerder de boomleeuwerik in de kaart. In het duin is de boomleeuwerik toch vooral een bewoner van schrale open vegetaties met veel kale bodem, waar hij lopend zijn voedsel van zaden en insecten kan vinden. Alleen voor het nest is een wat ruiger stukje nodig. In het algemeen heeft de boomleeuwerik een lichte voorkeur voor het open middenduin, en is de soort wat schaarser in de zeeduinen en het binnenduin. Bij Castricum is van die voorkeur niet veel te merken. De Papenberg, het hoge

oostelijke duin dat je vanaf station Castricum kunt zien liggen, wordt al jaren bewoond door een paartje.

Na het broedseizoen maken zowel de volwassen vogels als de jongen een complete rui door, en daarna komt de trek op gang. De piek ligt in oktober. Veel vogels trekken alleen, soms in kleine groepjes, soms met andere soorten als veldleeuweriken of vinken. Altijd zijn de boomleeuweriken aan hun korte staart en heldere jodeltje makkelijk uit de langstrekkende stroom vogels te plukken, en iedere keer weer is dat een klein genot. Zo kun je het hele jaar genieten van deze vogel met zijn korte kuif en zwartwit geblokte vleugelboeg.

HUBERT KIVIT IS SENIOR ADVISEUR NATUURBEHEER BIJ PWN WATERLEIDINGBEDRIJF NOORD-HOLLAND.

In het duin is de boomleeuwerik toch vooral een bewoner van schrale open vegetaties met veel kale bodem, waar hij lopend zijn voedsel van zaden en insecten kan vinden.

Foto: Jan Hendriks

